

El somni gironí de Martí i Alsina

En la roda ineluctable dels centenaris, s'escau enguany el de la mort del pintor Ramon Martí i Alsina.

Nascut a Barcelona l'any 1826 i estudiant a la Llotja malgrat les estretors derivades de la seva condició d'orfe, Martí i Alsina va ser un pintor enormement ambiciós: als vint-i-vuit anys ja era catedràtic de dibuix de figura a la mateixa Escola de Llotja. Va organitzar la producció pictòrica en forma quasi industrial, amb set tallers diferents que treballaven per a ell; el nombre d'olis signats finalment per ell ultrapassa els quatre mil. Durant les seves escapades a París, va conèixer les obres de Courbet, i aquesta influència el va dur a crear un estil enfrontat amb el que mantenien els nazarens catalans. Si aquests eren hereus del romanticisme alemany, ell ho va ser del romanticisme francès, que va derivar cap al màxim realisme formal, implantat per ell a Catalunya. De fet, el triomf del paisatgisme al nostre país va lligat íntimament al seu nom: ell va estrenar l'època en la qual el paisatge deixava de ser un gènere secundari per esdevenir l'autèntic protagonista de l'activitat artística. Mestre d'una generació de nous pintors, entre els quals hi ha Vayreda i Urgell, el trencament de la seva obra fa que se'l consideri, segons Manuel Gudiol, l'iniciador de l'escola catalana de pintura moderna.

Amb aquest esperit, Martí i Alsina es va plantejar una empresa pictòrica que només va realitzar en part: representar èpicament la Guerra del Francès i, singularment, els setges de Girona. Va pintar diverses obres sobre el tema –entre elles, la dedicada a les heroïnes de Santa Bàrbara que presideix el saló de sessions de la Diputació–, però la més gran de la seva vida, que mai no va donar per acabada, fou la titulada *Els defensors de Girona*, immensa tela de seixanta-quatre metres quadrats –gairbé el doble del *Guernica* de Picasso. Es tracta, segons Francesc Fontbona, d'«una de les obres més ambiciosament magnífiques de la història de l'art català».

El gran quadre roman a Barcelona, enrotllat i guardat en un magatzem municipal, perquè no ha trobat espai a cap museu. Ramon Guardiola explica que Salvador Dalí, l'any 1973, va manifestar el desig de cobrir amb aquesta tela la paret de fons de l'escenari del Teatre-Museu de Figueres. La idea no va reeixir, i l'obra només pot ser vista en fotografia. Al Museu d'Art de Girona, però, s'hi conserva l'esbós: un projecte diminut, amb tots els elements essencials de la gran peça: la catedral, Sant Feliu, les multituds, l'eufòria quasi suïcida dels gironins, els francesos morts, Álvarez dirigint la batalla i, al fons, el foc i el fum de les armes, les banderes, el clima complet de la gesta. Tot l'esperit d'uns fets que han passat a la història –en el doble sentit de l'expressió– però que han vinculat per sempre el nom de Martí i Alsina amb el de Girona.

L'esbós
que es conserva
al MD'A de Girona
de la immensa tela
de Martí i Alsina

L'emblema de Santa Eugènia

Els veïns de l'antic poble de Santa Eugènia de Ter estan d'enhonorabona: el seu edifici més emblemàtic és a punt de ser rescatat de l'abandó. Es tracta de can Ninetes, masia fortificada del segle XVI adossada a una torre de defensa més antiga. Aquesta casa, situada al bell mig del Pla de Girona i avui ofegada per les edificacions del seu entorn, va presidir durant segles la vida agrícola de l'anomenada Santa Eugènia sobre l'Horta, que Prudenci Bertrana va descriure magistralment a la novel·la *Jo!*: «Sembrats esponerosos d'una verdor fina i tornassolada, masies voltades de figueres i algun xiprer, agrupaments de verns, saules i pollancre, perfils negrosos de marges assenyalant les vorades de recs i camins, i la recta processó dels plàtans espaiant-se al llarg de les rutes».

D'aquella Santa Eugènia de les hortes, amb verdures de ben guanyada fama al mercat de Girona, es va passar poc a poc a l'activitat industrial; la mateixa aigua que regava els camps feia moure també les turbines de les fàbriques. Després, l'any 1962, el poble va ser annexionat a Girona, i Santa Eugènia va incorporar la seva estructura rural i fabril al conjunt suburbà

d'un barri-dormitori en el qual els blocs impersonals de pisos suplïen el campanar perdut i els espais lliures havien deixat de ser una expectativa de conreu per convertir-se en una proposta d'especulació. Ofegada pel caos urbanístic i per la paperassa administrativa, Santa Eugènia va ser a punt de veure's reduïda al nom oficial d'un tros de carretera; podia convertir-se en un lloc de pas sense fesomia pròpia, engolit per la prepotència depredadora de les estructures superiors. Per sort, enmig d'una zona progressivament despersonalitzada, va restar sempre dempeus, com el primer signe d'identitat, la rústica silueta domèstica i familiar de can Ninetes, amb la imatge de la patrona esculpida al dintell de la porta. Si els habitants de Santa Eugènia no havien pogut evitar l'annexió, van lluitar per no perdre almenys allò que era més seu, i van començar a reivindicar la masia com a centre

cívic. Tenien a favor seu un precedent pintoresc però autèntic: a la dècada dels cinquanta, quan l'annexió era lluny, el propietari del mas, Enric Perpinyà, conegut per en Ninetes, organitzava rifes i venia números dalt d'una tarima, davant de casa seva, per sufragar l'import de les festes del poble. Amb aquesta activitat espontània, can Ninetes havia començat a ser el centre cívic que la gent de Santa Eugènia volia que fos.

Ara hi ha indicis d'un possible compliment de les aspiracions populars. Ha costat, però sembla que per fi l'Ajuntament de Girona, propietari de l'edifici, posa fil a l'agulla per a les obres de rehabilitació. Ara només cal que no s'aturin per manca de pressupost o que no s'encallin en els esculls burocràtics i polítics de les partides i de les prioritats. Enric Marquès, pregoner de l'última Festa Major, ja posava els ciutadans en estat d'alerta a propòsit d'això: «Sigueu vigilants i exigents amb els temes de temps, qualitat i funcions previstes –les adequades– en la realització d'aquest equipament cultural irrenunciable». Vigilància i exigència són, en efecte, els mots d'ordre d'aquesta batalla.

Can Ninetes de Santa Eugènia de Ter. Segons les últimes notícies, el centre cívic no estarà enllestit fins al 1996.

NARCÍS JORDI ARAGÓ